

SUMAK KAWSAY I POSTNEOLIBERALISME

EL PROBLEMA NO ÉS EL NEOLIBERALISME, SINÓ EL CAPITALISME

PABLO DÁVALOS

Exviceministre d'Economia de l'Equador

- Una de les paradoxes més visibles a l'Equador és que, alhora que és una economia dolaritzada, té la legislació més avançada sobre "el bon viure". Com conviuen aquestes dues realitats? Quina materialitat té, més enllà de la Constitució, la qüestió del bon viure?

- Nosaltres fem el dòlar per a totes les transaccions; no tenim moneda nacional. Aleshores els dòlars han de venir necessàriament per la via del comerç exterior. Això ha obligat l'economia equatoriana a ser molt oberta envers els mercats mundials. En estar molt oberts, som molt vulnerables. L'esquema de dolarització s'ha sostingut, bàsicament, per les remeses que envien els immigrants. I, a més, per la conjuntura dels alts preus del petroli...

- És a dir, que la dolarització se sosté per ingressos externs...

- Aquestes dues fonts, el petroli i les remeses, han sostingut la dolarització, cosa que ha comportat que l'economia equatoriana es converteixi en una economia de rendistes, de consum, en la qual no hi ha producció. Això també es pot veure en el fet que la desocupació –oberta i encoberta– assoleix el 60% de la població activa. És a dir, de cada 100 equatorians amb capacitat de treballar tot just uns 40 tenen una feina formal.

- Quina mena de proposta sorgeix dels moviments?

- Davant d'això, els moviments socials, i en especial el moviment indígena, han proposat un nou paradigma de vivència i convivència que no es fonamenta ni en el desenvolupament, ni en la noció de creixement, sinó en nocions diferents com la convivialitat, el respecte a la natura, la solidaritat, la reciprocitat, la complementarietat. Aquest nou paradigma o aquesta nova cosmovisió s'anomena la teoria de *sumak kawsay* o el "bon viure" i efectivament la Constitució equatoriana l'ha recollida com a règim alternatiu de desenvolupament.

- Els punts centrals del seu caràcter alternatiu?

- En **primer** lloc, cal trencar les individualitats estratègiques, perquè en el capitalisme hom primer pensa en ell mateix, hom diu "primer jo, jo sóc ciutadà, jo sóc consumidor, jo maximitzo els meus

beneficis i utilitats...". El *sumak kawsay* planteja una solidaritat dels éssers humans entre ells mateixos, que el discurs del neoliberalisme ha trencat. Però, a diferència del discurs del socialisme –que plantejava una relació amb una societat més gran i d'aquesta societat amb l'Estat–, en el *sumak kawsay* la relació de l'individu ja no és pas amb l'Estat sinó amb la seva societat més immediata, amb la seva comunitat, on els éssers humans tenen els seus referents més propers. I aquesta societat alhora es relaciona amb altres societats més grans de tal manera que les estructures de poder es construeixen de baix cap a dalt i no pas de dalt cap a baix.

La **segona** cosa que planteja el *sumak kawsay* és treure'ns del cap la noció que "més és preferible a menys". És a dir, que sempre haguem de "produir i tenir més", segons resa el paradigma del desenvolupament, del creixement, de l'acumulació. I a no veure en els objectes l'ontologia dels éssers humans.

- Això suposa un canvi radical en les formes de vida...

- Per això la **tercera** proposta té a veure amb la dimensió del temps. Creiem que el temps és lineal i, per tant, creiem en l'acumulació. L'estructura del temps vigent en aquest moment pertany al capital. El *sumak kawsay* planteja tornar el temps a la societat: una noció de temporalitat en la qual el temps pugui ser circular i obert.

Un **quart** element és conferir-li un sentit ètic a la convivència humana. Per al neoliberalisme hi pot haver democràcia política però no hi pot haver democràcia econòmica, per això la formació d'utilitats de les empreses i dels consumidors no té absolutament res a veure amb l'ètica. El *sumak kawsay* proposa un canvi: ja no puc emmascarar decisions socials en nom d'un consum individual. I això significa que els recursos que han estat produïts per l'explotació laboral o la depredació ambiental ja no poden ser objectes de l'intercanvi social. Ara hem aconseguit certa legislació, per exemple per defensar-nos de l'esclavitud o del treball infantil. Però hem d'anar més enllà.

- *Quan es parla d'alternativa en el Con Sud, generalment es postula el neodesenvolupamentisme contra el neoliberalisme. Quins serien els trets alternatius a aquesta via neodesenvolupamentista que avui és la que té un consens relatiu a la regió?*

- El centre del problema no és pas el neoliberalisme, sinó el capitalisme. El neoliberalisme és una forma que assumeix el capitalisme, una forma concentrada en el poder que tenen les corporacions i el capital financer-especulatiu. El capitalisme pot crear noves formes ideològiques, polítiques, simbòliques, i una manera de reinventar-se i aconseguir legitimitat a través d'aquestes formes que ni tan sols són keynesianes, sinó neodesenvolupamentistes. Fonamentalment impliquen pensar que si nosaltres explotem la natura tindrem recursos per fer obra social. Això és una enganyifa; com ho va ser allò que es deia en l'època del neoliberalisme: que si ho privatitzàvem absolutament tot, aconseguiríem tenir estabilitat econòmica. Mai la vam tenir. Ara és el mateix: si explotem tots els recursos de la natura, tampoc tindrem recursos per al sector social, ni per a la plena ocupació.

- *Vostè adverteix sobre la capacitat del neoliberalisme per reinventar-se?*

- Estem veient com Amèrica Llatina entra en un procés de reconversió caracteritzat per la desindustrialització i la producció de *commodities* basades en matèries primeres, on els governs usen el monopoli legítim de la violència per garantir la desposseïció territorial, que significa la propietat de pobles ancestrals, per posar aquests recursos naturals a circular en l'òrbita del capital. El neoliberalisme, a través del Consens de Washington i les polítiques del Fons Monetari Internacional (FMI) i del Banc Mundial (BM), han adequat les economies en funció de les necessitats del sistema-món, però això no significa que el neoliberalisme hagi assolit les metes d'estabilitat macroeconòmica, ni molt menys. Ara estem passant a una nova dinàmica sustentada en la producció i en la renda de matèries primeres. S'ha d'estar atent als discursos que volen justificar aquestes derives extractivistes. El sistema que anomenem capitalisme s'ha de canviar, amb les relacions de poder que el travessen, amb els imaginaris que el constitueixen. El capitalisme ha d'anar a l'arxiu de la història de la humanitat, perquè si continua, posarà en risc la vida humana sobre el planeta Terra.

- *Des de la seva perspectiva, el neodesenvolupamentisme és compatible amb el liberalisme. Això té a veure amb cert gir en les "receptes" dels organismes internacionals com el Banc Mundial?*

- El neoinstitucionalisme econòmic és la doctrina, el corpus teòric-analític-epistemològic que està conduint les transformacions i el canvi institucional d'Amèrica Llatina i el món. L'institucionalisme planteja un discurs crític als mercats. Hi ha un text d'Stiglitz, "El malestar en la globalització", publicat a principis del 2000, on es converteix en el crític més dur de l'FMI i l'acusa de coses que nosaltres des de l'esquerra ja l'havíem acusat la dècada dels vuitanta. Però resulta que aleshores Stiglitz era president del BM! És a dir, treballava a Washington a l'oficina de davant la de l'FMI. Això explica perquè tens el BM realitzant estudis sobre la reactivació de l'Estat; n'hi ha un del 1997, "Reconstruint l'Estat", que planteja la forma de reconstruir l'Estat i la institucionalitat pública. Però també recomana la participació ciutadana, la democràcia directa, el respecte a la natura, l'eliminació de la flexibilització laboral, etc. Aleshores, una de dues: o el Banc Mundial es va tornar d'esquerreres o l'esquerra es va tornar del Banc Mundial.

- *Quina és la seva resposta?*

- Cal començar a indagar i a posicionar els debats econòmics. Perquè la dècada dels vuitanta teníem clar què significaven el Consens de Washington i el neoliberalisme. En la versió de Friedman, Hayek, Von Mises o dels neoliberals criolls, com Cavallo. Resulta que el neoliberalisme va canviant, mutant; el capitalisme del 2000 no és pas el de 1990, en absolut. Per això ara s'encamina a d'altres expedients teòrics molt més complexos, amb una *episteme* més interdisciplinària. I què fem a l'esquerra? Ens quedem criticant el Consens de Washington, quan ja l'han criticat el mateix FMI i fins i tot el BM! I resulta que ara, a la dècada del 2010 veiem com els canvis teòrics es donen cap al neoinstitucionalisme i l'esquerra llatinoamericana no ha creat la seva oportunitat d'analitzar i discutir amb el neoinstitucionalisme econòmic. No ens podem quedar en els marcs epistemològics que justifiquen la nova imposició neoliberal. Per això, aquí a l'Equador parlem de postneoliberalisme, per referir-nos a l'etapa del canvi institucional.